

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Den norske legeforening
Postboks 1152 Sentrum
0107 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

13/2124

13.06.2014

Pårørendes rett til å være til stede under ytelse av helsehjelp til pasient

Vi viser til Legeforeningens brev av 3. mai 2013 med spørsmål om hvor langt pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 rekker med hensyn til pårørendes rett til å være til stede under ytelse av helsehjelp til pasient.

Bakgrunnen for Legeforeningens henvendelse var foreningens bistand til et medlem i forbindelse med en klage over et vedtak etter pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4 A (helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen mv.). I saken var det uenighet mellom pårørende og helsepersonellet om hva som var det beste for pasienten og om rekkevidden av pårørendes medvirkningsrett. Det var uenighet om de pårørendes rett til å være tilstede under ytelsen av helsehjelp. De pårørende mente at tilstedeværelse av en pårørende kunne bidra til å redusere stress og angst i tvangssituasjoner. Helsepersonellets vurdering var at det ikke var i pasientens interesse og at tilstedeværelse av de pårørende økte stressnivået for de impliserte, med fare for å påføre pasienten alvorlig skade.

Helsetilsynet i Oslo og Akershus traff 15. september 2011 vedtak i saken. Her uttalte de følgende:

"Helsetilsynet i Oslo og Akershus finner at pasientens nærmeste pårørende, slik situasjonen beskrives i dag, har rett til å medvirke ved gjennomføring av helsehjelpen, herunder være tilstede under inngrepet. Denne retten forutsetter at medvirkningen er i pasientens interesse, jf. pasientrettighetsloven § 3-1, 2 ledd.

Vi presiserer at retten til medvirkning jf. pasientrettighetsloven § 3-1, 2 ledd gjelder uavhengig av hvorvidt dette er nedfelt eller ikke i et vedtak fattet med hjemmel i pasientrettighetsloven kapittel 4A."

Etter Legeforeningens syn presiseres tolkningen over i et brev fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus av 11. april 2013:

”Etter pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 siste ledd har pasienten rett til å ha andre personer tilstede når helse- og omsorgstjeneste gis. Når det gjelder nærmeste pårørendes rett til å medvirke viser vi derfor til vår avgjørelse datert 15. september 2011 og Statens helsetilsyns brev av 6. juli 2012 som ikke har funnet grunnlag for å omgjøre vårt vedtak.”

Legeforeningen mener at Helsetilsynet i Oslo og Akershus strekker pårørendes medvirkningsrett lenger enn hva det er grunnlag for i gjeldende rett og stiller spørsmål ved om tolkningen står i motstrid til prinsippet om at det er helsepersonell som tar beslutninger i behandlingsforløpet. Legeforeningen mener å finne støtte for dette i formuleringer i et brev fra Helsedirektoratet av 31. mai 2011:

”Det er helsepersonellens ansvar at behandlingen er forsvarlig, og dette innebærer også at det er helsepersonellet som etter en konkret vurdering avgjør om pårørende kan være tilstede når helsehjelp ytes. I denne vurderingen vil det være relevant hvilken påvirkning pårørendes tilstedeværelse har på pasienten i behandlingssituasjonen.”

Departementet har forelagt Helsedirektoratet og Statens helsetilsyn spørsmålet fra Legeforeningen om hvor langt pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 rekker med hensyn til pårørendes rett til å være til stede under ytelse av helsehjelp til pasienter. I svar av 9. november 2013 gir Helsedirektoratet uttrykk for at det opprettholder sitt syn slik det kommer til uttrykk i sitatet ovenfor fra brevet av 31. mai 2011. Helsedirektoratet kan imidlertid ikke se at det er noen motstrid mellom det Helsetilsynet i Oslo og Akershus har uttalt om dette ovenfor og det direktoratet har uttalt. Direktoratet tilføyer: *”Dersom pårørendes tilstedeværelse medfører at helsehjelpen blir uforsvarlig, er det vanskelig å se at slik medvirkning er i pasientens interesse. Helsetilsynet påpeker i uttalelsen at pårørendes rett til medvirkning forutsetter at medvirkningen er i pasientens interesse.”* Av svaret fra Statens helsetilsyn av 22. november 2013, fremgår det at heller ikke de kan se at det er motstrid mellom Helsetilsynet og direktoratet sin tolkning av regelverket med hensyn til dette spørsmålet. Svarene fra Helsedirektoratet og Statens helsetilsyn følger vedlagt.

I lys av svarene fra Helsedirektoratet og Statens helsetilsyn mener departementet at følgende kan legges til grunn når det gjelder spørsmålet om hvor langt pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 rekker med hensyn til pårørendes rett til å være til stede under ytelse av helsehjelp til pasient:

Retten til medvirkning utgjør, sammen med retten til å samtykke til helsehjelp og retten til informasjon, sentrale rettigheter for helse- og omsorgstjenestens pasienter og brukere. Etter pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 første ledd har pasienter og brukere rett til å medvirke ved gjennomføring av helse- og omsorgstjenester. Etter tredje ledd har pasientens nærmeste pårørende videre rett til å medvirke sammen med pasienten dersom pasienten ikke har samtykkekompetanse. Medvirkning ved gjennomføring av helse- og omsorgstjenester omfatter det å være tilstede når helsehjelp ytes. Retten til medvirkning gjelder likevel bare så langt den vurderes å være i pasientens interesse.

Dersom medvirkning i form av tilstedeværelse kan føre til at helsehjelpen ikke kan gjennomføres på forsvarlig måte, vil medvirkningen ikke være i pasientens interesse. Det er helsepersonellens ansvar å påse at behandlingen er forsvarlig. Dette innebærer at det også er helsepersonellet som etter en konkret vurdering må avgjøre om pårørende kan være tilstede når helsehjelp ytes. Ved den konkrete vurderingen av om tilstedeværelse av pårørende er forsvarlig, vil det være relevant å legge vekt på hvordan pårørendes tilstedeværelse antas å ville påvirke pasienten i behandlingssituasjonen.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Salvesen (e.f.)
avdelingsdirektør

Åshild Flatebakken
seniorrådgiver